

I.	WSTĘP
----	--------------

1.	PODSTAWA OPRACOWANIA KONCEPCJI PROGRAMOWO - PRZESTRZENNEJ
----	--

Podstawą opracowania koncepcji programowo – przestrzennej wybranych obszarów Gminy Ząbkowice Śląskie w ramach projektu: „POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA MIEJSKIEGO W GMINIE ZĄBKOWICE ŚLĄSKIE” jest Umowa Nr 18/FZ/2016 zawarta w dniu 29.11.2016 r. w Ząbkowicach Śląskich pomiędzy Gminą Ząbkowice Śląskie z siedzibą w Ząbkowicach Śląskich, ul. 1 Maja 15, 57-200 Ząbkowice Śląskie NIP 887 163 52 43, reprezentowaną przez Marcina Orzeszka Burmistrza Ząbkowic Śląskich przy kontrasygnacie Bożeny Kurczyny – Skarbnika gminy, a Ogrody Hryniewieckich. Sabina Hryniewiecka z siedzibą w Nowej Rudzie, ul. Zielna 6, 57-402 Nowa Ruda NIP 885 157 84 18 reprezentowaną przez Sabinę Hryniewiecką.

2.	ADRES OBIEKTU
----	----------------------

OBSZAR nr 6 obejmuje 180 m² jest położony w funkcjonalnej części miasta Ząbkowice Śląskich, przy ulicy Botwina. Teren leży na działce nr 75/2 AM-12, obręb Centrum, Ząbkowice Śląskie – miasto). Obszar objęty jest MPZP miasta Ząbkowice Śląskie (Uchwała Nr LI/105/2013 Rady Miejskiej z dn. 30 grudnia 2013 r. / Dz. U. Woj. Dolnośląskiego poz. 404 z dnia 29 stycznia 2014 r.). Według MPZP teren ten jest sklasyfikowany jako „Tereny zabudowy śródmiejskiej w formie zabudowy pierzejowej.” Teren objęty jest strefą ochrony konserwatorskiej SK1 oraz strefą obserwacji archeologicznej SA0.

3.	CEL I ZAKRES OPRACOWANIA
----	---------------------------------

Celem koncepcji jest poprawa jakości środowiska i idącej za tym poprawy jakości życia w mieście Ząbkowice Śląskie poprzez:

1. Zwiększenie powierzchni czynnej biologicznie, w tym:

- powiększenie terenów zielonych
- wykonanie nasadzeń z użyciem różnorodnych drzew, krzewów i bylin
- wykorzystaniem do planowanych nasadzeń gatunków rodzimych, nieinwazyjnych
- zachowanie dużych drzew na opracowywanym obszarze
- stworzenie wielogatunkowych założeń zieleni stanowiących oazę dla ptaków, owadów zapylających i drobnych ssaków
- stworzenie terenów zieleni zbliżonych do naturalnych
- uzupełnianie ubytków w szacie roślinnej, zastępując je nowymi
- wykorzystanie roślin tolerujących nadmiar wody w miejscach nadmiernego gromadzenia się i spływu wód powierzchniowych

- wykorzystanie roślin okrywowych przyczyniających się do zabezpieczania skarp przed osuwaniem się
- wykonanie zielonych dachów na budynkach gospodarczych

2. Ograniczenie hałasu i poprawę jakości wdychanego powietrza, w tym:

- znaczne zwiększenie powierzchni czynnej biologicznie

3. Rekultywację terenów zdegradowanych

4. Zastosowanie proekologicznych rozwiązań, takich jak:

- Zastosowanie nawierzchni przepuszczalnych
- Zabezpieczanie skarp przez erozję odpowiednimi gatunkami krzewów
- Stosowanie lamp energooszczędnych
- Stosowanie roślin absorbujących duże ilości wód opadowych w miejscach ich gromadzenia się
- Stworzenie systemu nawadniania roślin w terenach śródmieścia poprzez wykorzystanie wód opadowych

5. Stworzenie bioróżnorodności

- Wprowadzenie budek lęgowych dla ptaków
- Wprowadzenie domków dla owadów
- Wprowadzenie gatunków o wysokich wartościach biocenotycznych

6. Rozwijanie świadomości z zakresu treści przyrodniczych i ekologicznych wśród mieszkańców Ząbkowic śląskich

- Wprowadzenie tablic informacyjnych
- Tereny objęte koncepcją po wykonaniu będą bezpłatnie dostępne dla społeczeństwa

Zakres opracowania obejmuje część wstępną, w tym studia i analizy cech krajobrazu w zakresie środowiska i przyrody gminy Ząbkowice Śląskie.

Następnym etapem jest rozpoznanie terenu i jego analiza. Rozpoznanie terenu jest oceną stanu istniejącego, włącznie z rozpoznaniem gatunków roślin na nim występujących i ich stanu zachowania. Natomiast analiza została dokonana pod kątem istniejącej szaty roślinnej, małej architektury, budynków gospodarczych bezpośrednio graniczących z opracowywanym terenem lub znajdujących się na nim oraz ocenie stanu zachowania terenu (w tym zwrócenie uwagi na tereny zdegradowane).

Część rozpoznawcza została dodatkowo opisana analizą SWOT. Na jej podstawie można określić słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia danego obszaru.

Analiza SWOT została opracowana pod kątem poprawy jakości środowiska miejskiego.

Kolejnym etapem w opracowaniu jest wykonanie koncepcji zagospodarowania poszczególnych obszarów i określenia kierunków w kształtowaniu i zagospodarowywaniu terenów zieleni miejskiej. Z uwagi na szeroki zakres funkcji poszczególnych terenów w koncepcji zaproponowano bardzo szczegółowe rozwiązania, m.in. ukształtowanie terenu, przebieg i rodzaj ścieżek, małą architekturę, wyposażenia placów zabaw, siłowni zewnętrznej, miejsc rekreacyjnych, a także oświetlenie. W opracowaniu uwzględnia się także wytyczne wskazane przez Zamawiającego. Koncepcja zawiera szczegółowy plan proponowanych nasadzeń, z uwzględnieniem lokalizacji, gatunku, wymagań jakościowych rośliny, wymagań dotyczących zakupu i nasadzeń materiału szkółkarskiego. Koncepcja przewiduje również nowoczesne i ekologiczne rozwiązania, dla sprawniejszego funkcjonowania poszczególnych obszarów miejskich.

II.	ANALIZA CECH KRAJOBRAZU I ŚRODOWISKA GMINY ZĄBKOWICE ŚLĄSKIE
-----	---

1.	POŁOŻENIE I DEMOGRAFIA
----	-------------------------------

Ząbkowice Śląskie położone są w południowej części województwa dolnośląskiego w powiecie ząbkowickim, którego są stolicą. Miasto leży na Przedgórzu Sudeckim nad Budzówką, która jest lewym dopływem Nysy Kłodzkiej. Ząbkowice Śląskie leżą na wysokości 287 m n.p.m. Według danych z 1 stycznia 2011 r. powierzchnia miasta wynosiła 13,67 km². Wg GUS w 2014 roku liczba mieszkańców w mieście wynosiła 15 585. Istotne jest, że 70% mieszkańców całej gminy miejsko – wiejskiej Ząbkowic Śląskich stanowią mieszkańcy miasta (stan na koniec 2014 r. wg GUS).

2.	KLIMAT
----	---------------

Klimat występujący na obszarze gminy zaliczamy do umiarkowanego wilgotnego i umiarkowanego ciepłego klimatu podgórskiego. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7-8°C. Przeważający kierunek wiatru – z południa na północ. Roczna suma uśłonecznienia wynosi 1400h. Roczna suma opadów waha się w granicach 650mm.

3.	GŁÓWNE ŹRÓDŁA EMISJI ZANIECZYSZCZEŃ
----	--

Największa część emisji zanieczyszczeń do powietrza pochodzi z procesów spalania paliw w celach grzewczych. Na terenie gminy funkcjonuje system ciepłowniczy, którego operatorem od czerwca 2013 r. jest Zakład Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. Ciepłownia, zlokalizowana przy ul. Jasnej 44, jest wyposażona w dwa podstawowe kotły WR-5 o mocy znamionowej

5,81 MW każdy oraz w rezerwowym kocioł KR-80 o mocy 1,86 MW, przeznaczony pierwotnie do przygotowania ciepłej wody użytkowej, lecz obecnie nie eksploatowany [18]. Zadaniem działających kotłów jest produkcja ciepła do celów centralnego ogrzewania dostarczanego osiedlom mieszkaniowym, firmom produkcyjnym oraz obiektom użyteczności publicznej na terenie miasta.

Z ciepła systemowego korzysta ok. 30% mieszkańców miasta (wg ZGK), natomiast ok. 7-8% ogrzewa mieszkania gazem (wg GUS). Pozostała część mieszkańców gminy korzysta głównie z indywidualnych kotłowni lub palenisk węglowych, kotłowni zasilających kilka budynków oraz kotłowni osiedlowych. Z ankietyzacji przeprowadzonej przez ZGK wynika, że istnieje duże zainteresowanie mieszkańców gminy podłączeniem lokali do systemu ciepłowniczego, a także wykorzystaniem w celach grzewczych odnawialnych źródeł energii (panele fotowoltaiczne, pompy ciepła). W perspektywie do 2020 r. ZGK planuje podłączenie do sieci ciepłowniczej kolejnych 30% mieszkańców miasta.

Miasto Ząbkowice Śląskie jest zaopatrywane w gaz sieciowy, z którego korzysta ok. 94,5% mieszkańców miasta.

Na wielkość stężenia zanieczyszczeń w powietrzu wpływ ma również komunikacja drogowa. Poziom zanieczyszczenia powietrza pyłem zawieszonym PM₁₀ jest zależny w największym stopniu od natężenia ruchu na poszczególnych trasach komunikacyjnych oraz stanu technicznego dróg. Duże znaczenie w miastach ma również zwarta zabudowa, gdyż w znacznym stopniu ogranicza wymianę mas powietrza. Efektem jest gromadzenie się pyłu w przyziemnej warstwie atmosfery. Wielkość emisji z komunikacji zależy od ilości i rodzaju samochodów oraz od rodzaju stosowanego paliwa. Należy również uwzględnić wpływ zanieczyszczeń pochodzących z procesów zużycia opon, hamulców a także ścierania nawierzchni dróg. Istotne znaczenie ma również emisja wtórna (z unoszenia) pyłu PM₁₀ z nawierzchni dróg. Jej wielkość zależy od stanu technicznego drogi, stopnia utwardzenia pobocza itp. Emisja poza spalinowa stanowi od 50 do 70% emisji całkowitej z komunikacji.

Układ komunikacyjny na obszarze gminy tworzą [64]:

Sieć dróg o znaczeniu podstawowym (krajowe i wojewódzkie): nr 8, nr 382 i nr 385 oraz pozostałe drogi powiatowe i gminne. Gęstość sieci dróg na obszarze gminy jest zadowalająca. Do każdej miejscowości zapewniony jest dojazd. Wszystkie najważniejsze szlaki komunikacyjne (droga krajowa i drogi wojewódzkie) przebiegają przez Ząbkowice. Jedynie droga nr 8 przebiega obwodnicą, jednak nie omija całego miasta, a jedynie rozdziela je na dwie części. W zarządzie gminy znajdują się tylko drogi w granicach miasta. Poza miastem biegną drogi powiatowe, wojewódzkie i wewnętrzne.

4.	ŹRÓDŁA HAŁASU
----	---------------

Emisja hałasu na terenie gminy Ząbkowice Śląskie jest związana głównie z komunikacją drogową i kolejową. Przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 8, będąca jednocześnie drogą międzynarodową E67. Ponadto w granicach gminy znajdują się drogi wojewódzkie (nr 382 i 385) oraz sieć dróg powiatowych i gminnych. O poziomie hałasu komunikacyjnego decyduje bardzo wiele różnego rodzaju czynników, takich jak:

- natężenie ruchu pojazdów,
- procentowy udział pojazdów ciężarowych w strumieniu pojazdów,
- prędkość strumienia pojazdów,
- płynność ruchu pojazdów,
- położenie drogi oraz rodzaj nawierzchni,
- rodzaj i szerokość drogi,
- ukształtowanie terenu, przez który przebiega trasa komunikacyjna,
- rodzaj sąsiadującej z trasą zabudowy,
- odległość pierwszej linii zabudowy od skraju jezdni.

Szczególną uciążliwość mogą odczuwać osoby mieszkające wzdłuż drogi wojewódzkiej 382, którą odbywa się transport ciężarowy kruszywa z obszaru gminy Kamieniec Ząbkowicki. Wykonanie obejścia ulicy Kamienieckiej spowoduje ograniczenie ruchu kołowego w tym obszarze miasta. Jednocześnie szczególne uciążliwości (hałas, drgania, nadmierna eksploatacja niedostosowanych do takiego ruchu dróg) związane z występowaniem intensywnego ruchu kołowego zostaną przeniesione na ulicę Cukrowniczą.

III. INWENTARYZACJA TERENU

1. OPIS STANU ISTNIEJĄCEGO

Obszar nr 6 leży w południowo - wschodniej części śródmieścia. Teren z dwóch stron okala zabudowa wielorodzinna. W wyniku różnicy poziomów w terenie obszar podtrzymuje i okala z dwóch boków mur oporowy.

Na opracowywanym terenie występują cztery klony pospolite (*Acer platanoides*). Zostały one bardzo niechlujnie przycięte, przez co utraciły niemalże całą koronę. Na terenie rośnie też najprawdopodobniej świerk (*Picea abies*) oraz porzeczka czerwona (*Ribes spicatum*). Poza tym teren jest porośnięty zielenią niską. Na terenie nie ma ławek, ani innych elementów małej architektury.

Tab. Nr 1 - SPIS ROŚLIN INWENTARYZOWANEGO TERENU

SPIS ROŚLIN				
Nr	Nazwa łacińska	Nazwa polska	szt	Informacje na temat rośliny
1	<i>Picea abies</i>	Świerk pospolity	1	Drzewo ok. 5 letnie Rośnie zbyt blisko istniejącej elewacji kamienicy.
2	<i>Acer platanoides</i>	Klon pospolity	1	Drzewo pozbawione korony – została prawie całkowicie skrócona. Drzewo nie posiada wystarczająco dużo gałęzi, w których mogłyby chować się ptaki. Stan zachowania drzewa - zły Drzewo rośnie prawie na granicy muru oporowego.
3	<i>Acer platanoides</i>	Klon pospolity	1	Drzewo pozbawione korony – została prawie całkowicie skrócona. Drzewo nie posiada wystarczająco dużo gałęzi, w których mogłyby chować się ptaki. Stan zachowania drzewa - zły Drzewo rośnie prawie na granicy muru oporowego.
4	<i>Acer platanoides</i>	Klon pospolity	1	Drzewo pozbawione korony – została prawie całkowicie skrócona. Drzewo nie posiada wystarczająco dużo gałęzi, w których mogłyby chować się ptaki. Stan zachowania drzewa - zły Drzewo rośnie prawie na granicy muru oporowego.
5	<i>Acer platanoides</i>	Klon pospolity	1	Drzewo pozbawione korony – została prawie całkowicie skrócona. Drzewo nie posiada wystarczająco dużo gałęzi, w których mogłyby chować się ptaki. Stan zachowania drzewa - zły

				Drzewo rośnie prawie na granicy muru oporowego.
6	<i>Chamaecyparis lawsoniana</i>	Cypryśik Lawsona	1	Małe drzewko ok. 0,5 m wys.
7	<i>Ribes spicatum</i>	Porzeczka czerwona	1	Krzew pojedynczy ok. 6-8 letni
8	<i>Ribes spicatum</i>	Porzeczka czerwona	1	Krzew pojedynczy ok. 6-8 letni

	2.	ANALIZA STANU ZACHOWANIA TERENU ORAZ OCENA DZIAŁAŃ Z NIEJ WYNIKAJĄCYCH
--	----	--

Opracowywany obszar jest bardzo źle zachowany. Teren można określić jako teren zdegradowany. Celem określenia stanu zanieczyszczenia gleby sugeruje się wykonać badania geologiczne gleby.

Zieleń na obszarze jest źle zachowana. Szata roślinna wymaga usunięcia ze względu na zły stan zachowania bądź bardzo niekorzystne miejsce lokalizacji, np. tuż pod ścianą elewacji budynków gospodarczych i mieszkalnych.

O wskazaniu poszczególnych drzew i krzewów przeznaczonych do usunięcia mówi załącznik w postaci planu – ANALIZA STANU ZACHOWANIA TERENU ORAZ DZIAŁAŃ Z NIEJ WYNIKAJĄCYCH.

Budynki gospodarcze wymagają modernizacji. Niektóre murki oporowe wymagają usunięcia, a inne odbudowy.

IV. KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENU

1. ARCHITEKTURA

Teren znajdujący się na dz. Nr 75/2, AM-12, obręb Centrum, Ząbkowice Śląskie – miasto objęty jest MPZP miasta Ząbkowice Śląskie (Uchwała Nr LI/105/2013 Rady Miejskiej z dn. 30 grudnia 2013 r. / Dz. U. Woj. Dolnośląskiego poz. 404 z dnia 29 stycznia 2014 r.). Według MPZP teren ten jest sklasyfikowany jako „Tereny zabudowy śródmiejskiej w formie zabudowy pierzejowej.” Teren objęty jest strefą ochrony konserwatorskiej SK1 oraz strefą obserwacji archeologicznej SA0.

Przed przystąpieniem do dalszych czynności projektowo-realizacyjnych należy uzgodnić dokumentację projektową z Wojewódzkim Konserwatorem Ochrony Zabytków.

1.1. ZAŁOŻENIA PROJEKTOWE

Głównym założeniem projektowym jest wydzielenie ścieżki do przylegającego budynku oraz remont muru oporowego. Resztę robót stanowią prace związane z nasadzeniami.

	1.2.	OPIS TECHNICZNY
--	------	-----------------

	1.2.1.	PRACE PORZĄDKOWE I REMONTOWE
--	--------	------------------------------

	a.	DEMONTAŻ I ROZBIÓRKA MAŁEJ ARCHITEKTURY ORAZ POZOSTAŁYCH OBIEKTÓW NIEUWZGLĘDNIONYCH W KONCEPCJI
--	----	---

Koncepcja przewiduje rozbiórkę i odbudowę muru oporowego.

Jeżeli podczas prac okaże się, że murki posiadają fundament, należy je usunąć włącznie z fundamentem.

	b.	PRACE PORZĄDKOWE
--	----	------------------

Przez prace porządkowe należy rozumieć usunięcie z obszaru odpadów stałych, gruzu i pozostałych elementów, które mogą się pojawić podczas dokonywania prac porządkowych. Do prac porządkowych należy również usunięcie karp, gałęzi i pni po usuniętych drzewach.

	c.	PRACE REMONTOWE
--	----	-----------------

Do prac remontowych należy modernizacja muru oporowego. Kolor elewacji muru powinien być w odcieniach szarości.

	1.2.2.	PRACE W ZAKRESIE WYKONAWCZYM
--	--------	------------------------------

	a.	NAWIERZCHNIE – DOJŚCIA I DOJAZDY
--	----	----------------------------------

Do prac wykonawczych należy budowa ścieżki i drogi dojazdowej do komórek gospodarczych.

Materiały do budowy nawierzchni

Ze względu na fakt, iż teren znajduje się w centrum miasta proponuje się, aby nawierzchnia została wykonana z kostki brukowej.

Proponuje się, aby kolorystyka nawierzchni była w odcieniach szarości. Obrzeża mogą być jasno – szare, natomiast kostka uzupełniająca w kolorze grafitu. Odcienie szarości są bardzo neutralne i dobrze wpisują się w otoczenie.

Wykonanie nawierzchni

WYKONANIE NAWIERZCHNI DLA CIĄGÓW PIESZO – JEZDNYCH

- kostka brukowa gr 8 cm
- podsypka z piasku, bądź cementowo-piaskowa – gr 4 cm (piasek o frakcji ziaren do 2 mm)
- kruszywo o frakcji do 30 mm – gr 2 cm
- podbudowa z tłucznia o frakcji od 30 – 60 mm – gr 25 cm
- warstwa odsączająca – piasek o frakcji ziaren do 2 mm – gr 10 cm
- grunt rodzimy

	b.	MAŁA ARCHITEKTURA
--	----	-------------------

W koncepcji przewiduje się pojawienie się kosza na mniejsze odpady stałe z konstrukcji stalowej.

Ponadto na terenie opracowywanym należy zamontować domki dla owadów.

.

Zestawienie małej architektury:

- Kosze na mniejsze odpady stałe – 1 szt
- Domki dla owadów – 1 szt

	c.	MIEJSCE NA ODPADY STAŁE
--	----	-------------------------

Na terenie opracowania nie przewidziano miejsca na odpady stałe z powodu braku wystarczającej powierzchni terenu.

	d.	MIEJSCA PARKINGOWE
--	----	--------------------

Na terenie opracowania nie przewidziano miejsc parkingowych z powodu braku wystarczającej powierzchni.

	2.	ZIELEŃ
--	----	--------

	2.1.	ZAŁOŻENIA PROJEKTOWE
--	------	----------------------

Do podstawowych założeń w zakresie formy planowanej zieleni należy uwzględnić łagodne i swobodne układy przestrzeni przeznaczonej pod nasadzenia.

Łagodne linie mają na celu złamać i zgubić nieregularny kształt terenu leżącego wśród zabudowy miejskiej.

W koncepcji przewidziano sadzenie dużych drzew, krzewów oraz bylin. Mają one stanowić przede wszystkim oazę dla owadów zapylających. Roślinami miododajnymi są również przewidziane w koncepcji kwitnące drzewa i krzewy z gatunków rodzimych. Drzewa i krzewy kwitnące wydają w następnym etapie wegetacji owoce, co zaś stanowić będzie pożywienie dla ptaków.

2.2.	OPIS TECHNICZNY W ZAKRESIE REALIZACJI TERENU ZIELENI
------	--

2.2.1.	SZATA ROŚLINNA – ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE
--------	---------------------------------------

W koncepcji dążono do uzyskania możliwie największej powierzchni czynnej biologicznie, w tym powiększenie terenów zielonych, wykonanie nasadzeń z użyciem różnorodnych drzew, krzewów i bylin, wykorzystanie do planowanych nasadzeń gatunków rodzimych, nieinwazyjnych, stworzenie wielogatunkowych założeń zieleni stanowiących oazę dla ptaków, owadów zapylających i drobnych ssaków, stworzenie terenów zieleni zbliżonych do naturalnych, uzupełnianie ubytków w szacie roślinnej, zastępując je nowymi.

2.2.2.	WYKAZ ROŚLIN PROJEKTOWANYCH
--------	-----------------------------

Tab. Nr 2 - ZESTAWIENIE ROŚLIN PROJEKTOWANYCH

Nr	NAZWA ŁACIŃSKA	NAZWA POLSKA	LICZBA (szt)	ROZSTAW (liczba szt /m ²)	Min WYSOKOŚĆ SADZONEJ ROŚLINY (cm)	UWAGI DOT PLANOWANEJ ROŚLINY
1	<i>Tilia cordata</i>	Lipa drobnolistna	1	1	500	SADZENIE PUNKTOWE – GATUNEK RODZIMY
2	<i>Pinus mugo 'Zundert'</i>	Sosna górska	90	1	50	NASADZENIA POWIERZCHNIOWE – GATUNEK RODZIMY
3	<i>Lavandula angustifolia</i>	Lawenda wąskolistna	90	3	30	NASADZENIA POWIERZCHNIOWE
4	<i>Aruncus dioicus</i>	Parzydło leśne	75	3	30	NASADZENIA POWIERZCHNIOWE – GATUNEK RODZIMY
5	<i>Aruncus dioicus</i>	Parzydło leśne	75	3	30	NASADZENIA POWIERZCHNIOWE – GATUNEK RODZIMY

Tab. Nr 3 - ZESTAWIENIE I BILANS ZIELENI PROJEKTOWANEJ

Lp	PRZEDMIOT KALKULACJI	LICZBA szt	m ²
1	PROJEKTOWANE DRZEWA	1	1
2	PROJEKTOWANE KRZEWY	180	90
3	PROJEKTOWANE BYLINY	150	50
4	LICZBA DRZEW DO USUNIĘCIA	6	-
5	POWIERZCHNIA PRZEZNACZONA POD NASADZENIA	-	140
6	POWIERZCHNIA POD ZAŁOŻENIE TRAWNIKA	-	-

2.2.3.	WYMAGANIA
--------	-----------

a.	WYMAGANIA DOTYCZĄCE ZAKUPU MATERIAŁU SZKÓŁKARSKIEGO
----	---

Rośliny muszą pochodzić ze szkółek objętych kontrolą polskiego Inspektoratu Ochrony Roślin. Zagraniczne gospodarstwa szkółkarskie muszą także spełniać warunki określone przez polski Inspektorat Ochrony Roślin. Import roślin podlega przepisom rozporządzenia Inspektoratu w zakresie przywozu roślin – patrz Inspektorat Ochrony Roślin, 2004.

Rośliny należy dostarczyć wraz z dokumentacją produkcji zgodnie z wytycznymi systemu zapewnienia jakości.

Rośliny muszą mieć zrównoważone proporcje pomiędzy wielkością części nadziemnej systemu korzeniowego. Materiał szkółkarski musi być dobrze rozgałęziony i mieć wygląd charakterystyczny dla danego gatunku. Bryła korzeniowa powinna być dobrze przerośnięta, a korzenie mieć wygląd charakterystyczny dla danego gatunku. Korzenie nie mogą się zawijać w pojemniku.

Przy składaniu zamówienia należy podać botaniczną nazwę rośliny, bank nasion/gatunek, wielkość i jakość materiału, rodzaj dostawy (w pojemniku, balotowane lub z odkrytymi korzeniami) oraz jej czas i miejsce. Metoda i tryb produkcji są opisywane różnymi standardowymi symbolami produkcyjnymi, stosowanymi również przy składaniu zamówienia.

Rośliny pojemnikowe

Rośliny pojemnikowe to rośliny uprawiane i sprzedawane w pojemniku, doniczce lub innym kontenerze przeznaczonym do uprawy materiału szkółkarskiego. Wielkość pojemnika musi być dostosowana do wielkości rośliny. Korzenie muszą być równomiernie rozłożone w pojemniku i widoczne po zewnętrznej stronie bryły korzeniowej. Roślina musi mieć silny system korzeniowy. Korzenie w dolnej części kontenera nie mogą się zawijać. Roślina musi być umieszczona pośrodku pojemnika. W Root Control Bags (RCBs) powinno pozostać około 70–80% korzeni, przez ścinki powinno przerastać 20–80% korzeni drobnych. Rośliny młode doniczkowane to młode rośliny sprzedawane w małych pojemnikach, zazwyczaj

przeznaczone do dalszej uprawy. Jako sadzonki doniczkowe sprzedawane są również rośliny niskorosnące i leśny materiał rozmnożeniowy. Młode sadzonki doniczkowe mogą mieć co najwyżej 1,5 roku oraz żywe korzenie widoczne na powierzchni substratu. Korzenie nie mogą się zawijać.

Sadzonki z odkrytym systemem korzeniowym

Miejsca przycinania korzeni muszą być widoczne.

Rośliny z bryłą korzeniową

Rośliny balotowane muszą mieć korzenie równo rozłożone w bryle korzeniowej, a miejsca ich przycinania powinny być widoczne. Korzenie muszą mieć możliwość przerośnięcia do podłoża, w którym będzie rosła roślina. Bryła korzeniowa powinna być wilgotna i nie mogą z niej wystawać korzenie. W przypadku większych partii roślin należy przeprowadzać kontrolę wyrywkową stanu korzeni i ich rozłożenia w bryle korzeniowej. Bryła korzeniowa roślin balotowanych powinna być owinięta siatką z tkaniny ulegającej biodegradacji, np. z juty. Przed posadzeniem roślin siatkę należy poluzować wokół szyjki korzeniowej. Rośliny sprzedawane z bryłą korzeniową zabezpieczoną siatką drucianą muszą być od wewnątrz owinięte siatką płócienną z naturalnego materiału. Siatka druciana musi być wykonana z nieocynkowanego drutu stalowego. Bryła korzeniowa w Root Control Bags nie wymaga w transporcie dodatkowego zabezpieczenia.

Rośliny żywopłotowe i krzewy

Rośliny żywopłotowe to gotowe do sadzenia rośliny liściaste lub iglaste, przydatne do regularnego przycinania. Rośliny żywopłotowe są sprzedawane z odkrytym systemem korzeniowym lub z bryłą korzeniową. Parametrem opisującym młode rośliny żywopłotowe jest wiek oraz wysokość. Klasyfikacja jakościowa większych roślin obejmuje krzewy żywopłotowe, krzewy lekkie i krzewy soliterowe. Krzewy muszą mieć przynajmniej kilka silnych, dobrze wykształconych pędów. Wymagane jest podanie wieku i wysokości roślin. Krzewy żywopłotowe gotowe do sprzedaży sortuje się według parametru stosunku średnicy szyjki korzeniowej do wysokości roślin. Określone gatunki roślin żywopłotowych sprzedawane są jako rośliny o wysokości, którą osiągają jako okazy dorosłe danego gatunku. Rośliny te są sprzedawane z bryłą korzeniową, przyciętymi pędami bocznymi oraz rozgałęzieniami równo rozłożonymi na całej wysokości.

Rośliny kwaśnolubne

Rośliny kwaśnolubne to takie, które najlepiej rosną na glebach o odczynie pH <5,5. Do takich

roślin należą np. różaneczniki i wrzos pospolity. Różaneczniki muszą mieć przynajmniej 3 do 5 silnych pędów oraz 5 paków kwiatowych. Rośliny ze szkółek gruntowych muszą mieć silny system korzeniowy i zwartą bryłę korzeniową. Masa liści powinna odpowiadać kryteriom określonym dla danego gatunku. Wymagane jest podanie wysokości rośliny lub jej obwodu w cm.

Rośliny zimozielone

Rośliny zimozielone powinny być sprzedawane ze zwartą bryłą korzeniową, której wielkość powinna być proporcjonalna do wielkości rośliny. Liście, łuski i igły powinny odpowiadać kryteriom określonym dla danego gatunku. Masa ulistnienia – od podstawy do przyrostu z ostatniego roku włącznie – musi być odpowiednia. Rozgałęzienia i długość najwyższego przyrostu muszą odpowiadać kryteriom określonym dla danego gatunku. Gatunki, dla których typowy jest pojedynczy pień powinny mieć tylko jeden pęd główny.

Krzewy ozdobne

Krzewy ozdobne to rośliny o krzewiastej formie wzrostu. W „Klasyfikacji roślin” (Dansk Planteskoleerforening 2002) termin ten określa rośliny o szczególnych walorach ozdobnych lub niepospolitym wyglądzie, np. pięknych kwiatach, obfitym, długim kwitnieniem, dekoracyjnym pokroju czy ozdobnych liściach. Do krzewów ozdobnych zaliczamy również rośliny żywopłotowe i zimozielone. Rośliny te mogą być sprzedawane z odkrytym systemem korzeniowym, z bryłą korzeniową lub w pojemnikach. Krzewy soliterowe muszą mieć właściwy pokrój i być posortowane według wysokości.

Drzewa

Drzewa sprzedawane są z odkrytym systemem korzeniowym, z bryłą korzeniową lub jako rośliny pojemnikowe, przydatne do sadzenia przez cały rok. Korona drzewa powinna być równomiernie rozłożona. Korzenie powinny być dobrze wykształcone. Drzewa o pojedynczym pniu powinny mieć nie więcej niż jeden pęd główny. Należy zachować odpowiednie proporcje pomiędzy wysokością, grubością pnia i średnicą bryły korzeniowej mierzoną w poziomie. Średnica bryły korzeniowej drzew z odkrytym systemem korzeniowym lub balotowanych, powinna być co najmniej 4 razy większa od obwodu pnia. U drzew wysokopięnnych przewodnik biegnący od szyjki korzeniowej do wierzchołka korony może być odchylony od pionu najwyżej o 3 cm. W przypadku gatunków takich jak *Quercus sp.*, *Fagus sp.*, *Carpinus sp.*, *Crataegus sp.* i *Platanus sp.*, a także drzew przeznaczonych do zagospodarowania obszarów krajobrazowych dopuszcza się większe odchylenia od pionu.

Drzewa ozdobne

Drzewa ozdobne to drzewa o szczególnych walorach ozdobnych. Drzewa ozdobne w formie piennej powinny mieć prosty pień (na odcinku od korzeni do najniższych rozgałęzień korony), zdolny do podpierania korony drzewa. W przypadku drzew w formie naturalnej (tzw. heister), pędy boczne powinny być równo rozłożone na wysokości od 40 cm od pojemnika do wierzchołka drzewa. Pędy te powinny być mocno osadzone, dobrze rozwinięte, nie starsze niż 2 lata i o długości charakterystycznej dla danego gatunku. Drzewa mogą pozostawać w tym samym pojemniku nie dłużej niż 1 rok. U drzew w formie piennej wysokość pnia mierzy się od jego podstawy albo od krawędzi pojemnika do najniżej wyrastającego pędu korony. Korona drzew ozdobnych w formie piennej powinna mieć pędy na całym obwodzie. Korona krzewów soliterowych oraz dużych drzew ozdobnych powinna mieć co najmniej 5 pędów korony.

Drzewa owocowe

Drzewa owocowe powinny mieć przynajmniej 3 do 5 pędów wyrastających pod możliwie największym kątem. Pędy powinny być dobrze rozwinięte i proporcjonalnie rozłożone. Pień powinien być nieuszkodzony i wyrastać do 40 cm u jabłoni i gruszy, 50 cm u śliw i czereśni. Pień w miejscu starzenia może odbiegać od osi pionu drzewa w pionie nie więcej niż o 4 cm.

Krzewy owocowe

Jakość krzewów owocowych wyznacza się na podstawie ich wieku, minimalnej wysokości roślin poszczególnych gatunków, liczby pędów i średnicy szyjek korzeniowych. Nie określono wymagań wspólnych, ze względu na różnorodność tej grupy roślin, której cechą wspólną jest fakt użytkowania ze względu na owoce.

Byliny

Byliny to wieloletnie rośliny zielne, zimujące w gruncie. Niektóre z bylin tracą części nadziemne w zimie i zimują dzięki innym organom (takim jak bulwy, kłącza, cebule, karpie korzeniowe itp.). Byliny zimozielone nie tracą ulistnienia w zimie. Dostarczone rośliny powinny być silne, bez widocznych uszkodzeń i objawów chorobowych. Pąki i liście powinny być dobrze wykształcone, bez oznak chorobowych i prawidłowo wybarwione. Rośliny powinny mieć dobrze rozwinięty system korzeniowy. W okresie wegetacji końce korzeni powinny mieć jasne zabarwienie. W okresie wzrostu i przed wysadzeniem lub przesadzeniem, byliny nie powinny pozostawać w pojemniku dłużej niż przez 1 sezon.

Byliny sadzone w okresie późnojesiennym, po utracie ulistnienia ocenia się na podstawie wyglądu korzeni. Byliny sprzedawane są najczęściej w pojemnikach, a wielkość roślin określa

się na podstawie wielkości (średnicy lub objętości) pojemnika. Byliny produkowane w podłożu, którym jest substrat torfowy wymagają po posadzeniu bardziej starannej opieki niż rośliny wyprodukowane w podłożu tradycyjnym.

	b.	WYMAGANIA DOTYCZĄCE PRAC ZIEMNYCH I PRZYGOTOWANIA PODŁOŻA POD NASADZENIA
--	----	--

Oczyszczanie terenu

Zakres i charakter prac związanych z oczyszczaniem terenu musi zostać określony umową. Aby odpowiednio przygotować teren do zagospodarowania, zgodnie z obowiązującymi wymaganiami, należy go oczyścić w następujący sposób: studzienki, fundamenty i umocnienia należy usunąć do głębokości min. 50 cm pod nowoprojektowaną powierzchnią terenu. Podłoża i warstwy umieszczone na głębokości poniżej 50 cm należy usunąć, aby umożliwić odpływ wody. Kamienie i korzenie należy usunąć, jeśli mogą one stanowić przeszkodę dla konstrukcji nowej warstwy nośnej oraz wpływać negatywnie na rozwój roślin. Kamienie i korzenie nie mogą przyczyniać się do formowania złogów w górnych, próchnicznych poziomach glebowych oraz w umocnieniach.

Podglebie

Podglebie zawiera minimalną ilość substancji organicznej i musi być wolne od zanieczyszczeń. Masa gleby suchej w podglebiu – przy naturalnej formacji poziomów glebowych – wynosi 1,6-1,9 g/cm³, zależnie od tekstury gleby.

Parametry glebowe

Należy unikać zagęszczania gleby, gdyż ma to niekorzystny wpływ na rozwój bryły korzeniowej.

Masa gleby suchej nie może przekraczać wartości określonej dla naturalnego układu poziomów glebowych w miejscu budowy lub w jego pobliżu. Gęstość gleby określa się na podstawie gęstości objętościowej gleby suchej (masy gleby suchej). Gęstość gleby suchej dla gleby o naturalnej formacji poziomów glebowych wynosi ok. 1,4 g/cm³ w naturalnym próchnicznym poziomie glebowym oraz 1,6-1,9 g/cm³ w naturalnym podglebiu. Rozwój korzeni może być utrudniony w glebach gliniastych o gęstości powyżej 1,5 g/cm³, a w przypadku gleb piaszczystych – powyżej 1,7 g/cm³.

Poziom próchniczny gleby

Gleba w poziomie próchnicznym zawiera min. 2% substancji organicznej, co należy potwierdzić doświadczalnie wyznaczoną metodą straty przy prażeniu. Odczyn gleby

powinien być zbliżony do neutralnego (pH 6,0-7,5). Gleba powinna zawierać możliwie jak najmniej grudek, kamieni, odpadów oraz korzeni chwastów trwałych. Zaleca się stosowanie sita z oczkami o średnicy 2,5 cm.

Kondycja gleby

Struktura gleby to pojęcie służące do określenia naturalnego układu poziomów glebowych oraz właściwej dla nich porowatości. Gleby zawierają zazwyczaj 45% frakcji nieorganicznych i 2-5% frakcji organicznych. Pozostałe kilkadziesiąt procent przypada na przestrzenie zajęte przez pory kapilarne oraz aeracyjne. Gleba powinna się charakteryzować dużą porowatością i gruzełkowatością (zawartością agregatów glebowych). Dla roślin najlepsza jest gleba o strukturze gruzełkowatej, czyli o dużej porowatości ogólnej oraz dużej zawartości agregatów glebowych o mniejszej średnicy. *Tekstura gleby* to pojęcie służące do określania zawartości w glebie kamieni, piasku, iłów, gliny oraz humusu. Tekstura ma decydujące znaczenie dla podjęcia decyzji o sposobie obróbki gleby oraz stanowi podstawę do jej klasyfikacji i numeracji (patrz tab. 1). Substancje zanieczyszczające zawarte w poziomie próchnicznym gleby nie mogą utrudniać rozwoju roślin. O ile nie określono inaczej, istniejącą warstwę próchniczną gleby należy ponownie zastosować. Jeśli nie ma innych ustaleń, użyta gleba próchnicza powinna odpowiadać powyższym zaleceniom. Należy również przeprowadzić analizę tekstury gleby. Do biologicznie nieaktywnej gleby pobranej ze składowiska można po jej rozłożeniu w trakcie uprawy dodać kompostu. Do wszystkich środków użytych do wzbogacania gleby należy dołączyć dokumentację dotyczącą m.in. wartości pH, wskaźnika żyzności gleby oraz zawartości metali ciężkich. Dostawca wspomnianych środków powinien mieć akredytację Inspektoratu Ochrony Roślin i znajdować się na liście dostawców zatwierdzonych przez Inspektorat.

	c. WYMAGANIA DOTYCZĄCE WYKONYWANIA NASADZEŃ
--	---

Doły do sadzenia roślin

Doły do sadzenia roślin muszą być przygotowane tak, by korzenie mogły się swobodnie układać i nie zaginać. Korzenie roślin sprzedawanych z odkrytym systemem korzeniowym będą się rozrastać we wszystkich kierunkach, w poziomie i promieniście od szyjki korzeniowej. Ścianki dołów należy przygotować, aby nie utrudniały rozwoju korzeni. Dół powinien być dobrze zdrenowany i wyłożony warstwą luźnej ziemi, o grubości co najmniej 10 cm. Zasadniczo, z przygotowanego dołu 10 litrów wody powinno wsiąknąć w czasie nie dłuższym niż do dwóch godzin. Ewentualny system drenażowy należy wykonać w linii prostej o spadku min. 3%. Tam, gdzie rośliny są sadzone w umocnieniach, należy im zapewnić jak największą objętość podłoża i wykopać jak największe doły. Ich wielkość zależy od gatunku drzewa, jego wysokości i długości życia. Przykładowo, drzewo o średnicy korony 5 m wymaga 5 m³ ziemi. Dół do sadzenia sadzonki można przygotować w specjalnych umocnieniach. Doły dla pnączy powinny mieć wymiary co najmniej 50 cm x 50 cm x 50 cm. Jeżeli

stosuje się umocnienia, należy przygotować większe doły. W dole na sadzonki nie mogą być prowadzone rury ani inne przewody. Minimalna odległość od rośliny (krzew, drzewo) do jakichkolwiek instalacji to 1,5 i 2,5 m w zależności od rozmiarów docelowych rośliny. Dopuszcza się użycie wiertła na zboczach, gdzie wykopanie dołu może być utrudnione. Wiertło nie może pozostawiać zbitych, zlepionych ścian i dna dołu – muszą być one odpowiednio spulchnione.

Pora sadzenia

Najlepszą porą sadzenia roślin jest pora wiosenna lub jesienna. Sadzenie roślin w innych okresach wymaga często dodatkowych zabiegów oraz większych nakładów finansowych.

Rośliny liściaste z odkrytym systemem korzeniowym należy sadzić po opadnięciu liści i przed rozwojem pąków, tzn. w okresie spoczynku. Wyjątek stanowią rośliny przechowywane w chłodni, które można sadzić do 31 czerwca. Rośliny balotowane i produkowane w pojemnikach można sadzić w ciągu całego okresu wegetacyjnego – od wiosny do jesieni.

Rośliny zimozielone i kwaśnolubne powinno się sadzić wiosną lub późnym latem (pod koniec sierpnia i przez cały wrzesień). Duże drzewa i krzewy należy sadzić zgodnie ze odpowiednimi przepisami, dotyczącymi również pory sadzenia. Byliny powinno się sadzić wiosną albo jesienią.

Rośliny cebulowe należy sadzić zgodnie z ich naturalnym terminem kwitnienia, a więc cebule roślin kwitnących pod koniec zimy i na wiosnę powinno się sadzić jesienią, kwitnących w lecie – wiosną, a zakwitających jesienią – w lecie.

Głębokość sadzenia

Rośliny z odkrytym systemem korzeniowym sadi się tak, aby pozostawić 5 cm ziemi nad najwyżej położonymi korzeniami. Roże okulizowane należy sadzić tak, aby miejsce uszlachetniania znalazło się tuż nad ziemią, a szyjka korzeniowa – 1-5 cm pod jej powierzchnią. Rośliny produkowane w pojemnikach lub z bryłą korzeniową należy sadzić tak, aby bryła korzeniowa była przykryta warstwą ziemi o grubości 2-5 cm. Cebule układa się w glebie na głębokości równej trzykrotnej wysokości cebuli. Ziemię należy ubić.

Sadzenie roślin z odkrytym systemem korzeniowym

Kupując rośliny z odkrytym systemem korzeniowym nie można przede wszystkim dopuścić do ich wyschnięcia. Korzenie takich roślin mogą być wystawione na działanie powietrza i światła nie dłużej niż przez 3 minuty. Korzenie należy dokładnie obsypać luźną i wilgotną ziemią, a następnie delikatnie uklepać ją dookoła krzewu, aby uzyskały kontakt z glebą, a roślina była stabilna. Powierzchnia gleby musi być luźna, aby zapobiec jej wysychaniu i tworzeniu się skorupy. Drzewa z odkrytym systemem korzeniowym należy wstrząsnąć podczas sadzenia, aby upewnić się, że ziemia rozłożyła się równo między korzeniami. Podlać

w razie konieczności. Sadzenie maszynowe należy przeprowadzić tak, aby korzenie roślin były przykryte ziemią, a rośliny znalazły się w położeniu pionowym. Korzenie nie mogą zostać podwinięte. System korzeniowy roślin sadzonych mechanicznie nie może być przerośnięty, a wysokość roślin nie powinna przekraczać 30 cm.

Sadzenie roślin z bryłą korzeniową i wyprodukowanych w pojemnikach

Przed sadzeniem rośliny powinny zostać starannie podlane. Ziemię wokół przygotowanego dołu należy delikatnie uklepać. Sucha ziemia otaczająca roślinę może wchłaniać wodę z bryły korzeniowej i powodować jej wysuszenie, dlatego po posadzeniu roślin również glebę wokół nich należy podlać.

Sadzenie drzew z bryłą korzeniową w siatce drucianej

Roślin z bryłą korzeniową nie można podnosić za pień i koronę, a jedynie za bryłę korzeniową. Przed sadzeniem siatkę należy zamocować tak, aby bezpiecznie opasywała bryłę korzeniową rośliny. Siatkę można poluzować jedynie wtedy, gdy zachodzi ryzyko uszkodzenia szyjki korzeniowej. Bryłę korzeniową należy ustawić stabilnie na dnie wykopanego dołu, podsypując ziemią luźne miejsca pod spodem siatki. Pozostałe wolne przestrzenie należy wypełnić ziemią uprawną, zgodnie z wysokością naturalnych poziomów glebowych.

Bryłę korzeniową należy ustawić na małym podwyższeniu wyprofilowanym z podglebia, aby później uniknąć obsuwania się rośliny w głąb podłoża.

Kotwiczenie drzew

Roślina musi być stabilnie umocowana, a system korzeniowy powinien mieć odpowiednie warunki do rozwoju. Większe drzewa można np. przywiązać do palika, podpory drucianej lub zakotwiczyć pod powierzchnią gleby. Zakotwiczenie nie może osłabiać możliwości wzrostu roślin. Drzew nie można kotwiczyć zbyt wysoko na pniu. Mocowanie usuwa się po upływie 1-3 sezonów lub wcześniej, gdy drzewo rośnie stosunkowo szybko. Słupek można ewentualnie przyciąć po pierwszym sezonie. Palik powinien być umocowany w glebie tak, aby nie powodowało to uszkodzenia bryły korzeniowej. Palik powinien zostać wbity przed nałożeniem warstwy gleby próchniczej. Przy wykorzystywaniu specjalnych umocnień, paliki należy ustawić wcześniej.

Palik nie może dotykać pnia ani pędów drzewa i musi być sztywno osadzony. Jego długość należy dobrać odpowiednio do formy, wielkości i posadowienia drzewa – za optymalne przyjmuje się paliki o wysokości odpowiadającej 1,3 wysokości drzewa. Paliki powinny być pozbawione kory, zastrzone na końcu i nieimpregnowane. Zakotwiczenie w ziemi (podziemne) można zastosować dla drzew sadzonych z bryłą korzeniową. Zakotwiczenie mocuje się w podglebiu, a bryłę korzeniową przytwierdza się drutami do podglebia. Metoda jest zalecana na obszarach narażonych na działanie wiatrów lub w przypadku gatunków

wolno rosnących, np. buków. W przypadku roślin sadzonych z bryłą korzeniową kotwiczenie może się często okazać zbędne. Kotwiczenie i podpory muszą być sztywno zamocowane i nie mogą się poluzować. Podpory nie mogą uszkodzić drzewa, lecz muszą umożliwiać ruchy korony w stosunku do podstawy rośliny.

Sadzenie bylin

Korzenie bylin nie mogą się podwijać, a bryła korzeniowa nie może być zbyt ściśnięta. Przed sadzeniem glebę należy oczyścić z chwastów wieloletnich.

Sadzenie pnączy

Pnącza oznaczają wszystkie rośliny pnące lub owijające się wokół podpór. Pnączom należy poluzować pędy u podstawy, a następnie rozłożyć je i owinąć lub przymocować do podpory tak, aby były równo rozłożone. Podpora musi spełniać warunki dla rozwoju rośliny – mieć odpowiednią wysokość i umożliwiać roślinom owijanie się lub wspinanie po niej. U roślin samoczepnych w pierwszym okresie po posadzeniu można ukierunkować najniżej położone pędy. Rośliny należy sadzić ukośnie, lekko nachylone w stronę ściany budynku.

Zalecenia dotyczące sposobu sadzenia roślin w zakresie opisu technicznego dotyczącego realizacji terenu zieleni

- Sadzenie punktowe – dotyczy drzew sadzonych pojedynczo bądź w liniach. Podczas sadzenia punktowego należy wykopać dół 30-50% większy od bryły korzeniowej, przy czym pozostałą objętość uzupełnić odwodnią ziemią zawierającą składniki mineralne odpowiednie dla sadzonego gatunku.
- Sadzenie powierzchniowe – dotyczy grup krzewów, bylin i roślin zielnych. Podczas sadzenia powierzchniowego należy przekopać całą powierzchnię przeznaczoną pod nasadzenia dodając do ziemi macierzystej odpowiednio dobraną ziemię z minerałami.

	4.	ROZWIĄZANIA MAJĄCE NA CELU PRZYWRÓCENIA BIOCENOZY NA TERENIE OPRACOWYWANEGO OBSZARU
--	----	---

Dla stworzenia różnorodności biologicznej i ochrony przyrody koncepcja przewiduje budki lęgowe i domki dla owadów.

	4.1.	BUDKI LĘGOWE DLA PTAKÓW
--	------	-------------------------

Typy budek lęgowych

Wyróżnia się wiele typów skrzynek budek lęgowych, jednak w koncepcji użyte zostały następujące budki.

Typ A – dla małych dziuplaków

Podstawowe parametry:

- Wewnętrzny wymiar dna: 11 x 11 cm
- Głębokość od wlotu do dna od wewnątrz: 21 cm
- Średnica otworu wlotowego: 33 mm
- Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski): 4 cm

Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę: bogatka, modraszka, sosnówka, czubatka, sikora uboga, muchołówka żałobna, muchołówka białoszuka, mazurek, wróbel, pleszka, kowalik, krętogłowy.

Skrzynka lęgowa powinna być tak skonstruowana by można było ją otworzyć i wyczyścić. Najlepszym rozwiązaniem jest wyjmowana przednia ścianka

Typ A1 - dla najmniejszych dziuplaków

Podstawowe parametry:

- Wewnętrzny wymiar dna: 11 x 11 cm
- Głębokość od wlotu do dna od wewnątrz: 21 cm
- Średnica otworu wlotowego: 28 mm
- Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski): 4 cm

Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę: modraszka, sosnówka, czubatka, rzadko muchołówka żałobna lub mazurek.

Skrzynka lęgowa powinna być tak skonstruowana by można było ją otworzyć i wyczyścić. Najlepszym rozwiązaniem jest wyjmowana przednia ścianka

Typ B - dla szpaka

Podstawowe parametry:

Wewnętrzny wymiar dna: 14 x 14 cm

- Głębokość od wlotu do dna od wewnątrz: 26 cm

- Średnica otworu wlotowego: 47 mm
- Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski): 4 cm
- a przy zastosowaniu zabezpieczenia przeciw kunie (dodatkowa deseczka): 6 cm

Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę: szpak, bogatka, pleszka, kowalik, krętogłów, mazurek, wróbel, jerzyk oraz wiewiórka, jednak może ona zająć budkę po rozgryzieniu (powiększeniu) otworu wlotowego.

Skrzynka lęgowa powinna być tak skonstruowana by można było ją otworzyć i wyczyścić.

Najlepszym rozwiązaniem jest wyjmowana przednia ścianka

Typ D - dla ptaków większych

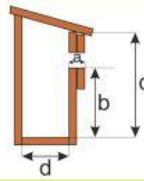

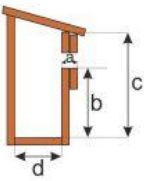

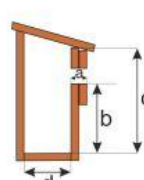

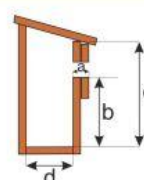
Podstawowe parametry:

- Wewnętrzny wymiar dna: 17 x 17 cm
- Głębokość od wlotu do dna od wewnątrz: 27 cm
- Średnica otworu wlotowego: 85 mm
- Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski): 4 cm

Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę: kawka, szpak, wiewiórka, pleszka, siniak, kraska, kowalik, dudek.

Skrzynka lęgowa powinna być tak skonstruowana by można było ją otworzyć i wyczyścić.

Najlepszym rozwiązaniem jest wyjmowana przednia ścianka

Typ A1	sosnowka, czubatka mazurek, muchołówka żałobna	 28 mm		a - 40-60 mm b - 210 mm c - 240 mm d - 110x110 mm
Typ A	wszystkie sikory, muchołówka żałobna, muchołówka białoszyja, wróbel, mazurek, pleszka	 33 mm		a - 40-60 mm b - 210 mm c - 240 mm d - 110x110 mm
Typ B	bogatka, pleszka kowalik, krętogłów, mazurek, wróbel, jerzyk	 47 mm		a - 40-60 mm b - 260 mm c - 300 mm d - 140x140 mm
Typ D	siniak, kraska, kowalik, dudek, włochatka, mandarynka, szpak, pleszka	 85 mm		a - 40-60 mm b - 270 mm c - 310 mm d - 170 mm

Zasady budowy skrzynek lęgowych dla ptaków

Do budowy najczęściej wykonywanych skrzynek (typ A, A1, B, D) stosować można deski sosnowe, świerkowe, olszowe, topolowe, brzoźowe i inne o grubości 2 cm. Oczywiście idealnym rozwiązaniem byłoby stosowanie najbardziej trwałego drewna dębowego. Wskazane jest, aby przynajmniej listwy mocujące oraz daszki (wystające min. 2 cm po bokach i z przodu skrzynki) wykonane były z takiego drewna, co przedłużyłoby wydatnie trwałość skrzynek. Elementy te najszybciej butwieją na skutek oddziaływania warunków atmosferycznych. Deski mogą być zarówno heblowane co zwiększa żywotność materiału, jak i nie heblowane - w takim wypadku należy zwrócić szczególną uwagę na szczelność połączeń pomiędzy poszczególnymi elementami budki. Nie bez znaczenia jest również jakość desek. Jeśli są one mokre, to ich użycie powoduje później deformację skrzynki – tworzą się pęknięcia i szczeliny, a jednocześnie powstają także trudności w otwieraniu skrzynki w celu jej wyczyszczenia.

Wilgotność użytego materiału powinna odpowiadać wilgotności materiału "powietrznie suchego" czyli ok 12-15%, co odpowiada wilgotności materiału sezonowanego (suszonego) na powietrzu. W przypadku użycia materiału suszonego w suszarniach należy się liczyć z pęcznieniem drewna pod wpływem warunków atmosferycznych. Nie należy stosować do budowy skrzynek wieszanych na zewnątrz wszelkiego rodzaju płyt wiórowych i sklejek nieodpornych na działanie wody. Sklejkę wodoodporną można stosować do budek wieszanych na budynkach - tam, gdzie wskazana jest duża wytrzymałość materiału ze względu na bezpieczeństwo przechodniów, wiąże się to jednak z wyższymi kosztami.

Zabezpieczenie przed dzięciołami

Większość skrzynek rozwieszanych w lasach i parkach narażona jest na rozkuwanie ich przez dzięcioły. Najczęściej sprawcą tego procederu jest dzięcioł duży, najliczniejszy z tej grupy. Z tego względu do małych budek (typ A i A1) warto zastosować blaszkę zabezpieczającą otwór wlotowy. Rozkucie budki przez dzięcioła umożliwia mu grabież lęgu małych ptaków. Często przez powiększony otwór budki z łatwością wchodzi później szpaki i przystępują w niej do lęgu. Uniemożliwiają tym samym zasiedlenie jej przez małe gatunki, dla których została ona przeznaczona. Jeśli budka zbita jest ze zbyt cienkich desek, to dzięcioł jest w stanie wykuć otwór także z boku i dostać się do środka.

Mocowanie skrzynek

Mocowanie skrzynek za pomocą gwoździ często wywołuje kontrowersje spowodowane troską o dobro drzewa. Panujące powszechnie przekonanie, że wbite gwoździe mogą spowodować chorobę drzewa jest mocno przesadzone. Gwoździe mogą jedynie być kłopotliwe po upływie lat, gdy skrzynka ulegnie zniszczeniu, a drzewo przeznaczone zostanie do wycięcia. Używanie gwoździ jest najprostszym sposobem mocowania skrzynek na drzewie. Nie należy w żadnym wypadku do takiego celu używać wkrętów czy śrub. Drzewo przrastając na grubość wypycha budkę i w przypadku przykręcenia dochodzi do pęknięcia

śrub czy wkrętów, co powoduje upadek budki z drzewa. Właściwe przybicie budki gwoździami zabezpiecza przed taką sytuacją. Listwa mocująca powinna wystawać zarówno od góry, jak i od dołu skrzynki, a nie jak to często się zdarza, tylko z jednej strony – od góry, lub od dołu. Zalecane jest przybijanie skrzynki 4 gwoździami; 2 na górze i 2 na dole, z czego tylko 2 wbijmy do końca. Na dwóch pozostawiamy zapas na przyrost drzewa.

4.2.	DOMKI DLA OWADÓW
------	------------------

Domki dla owadów mają na celu zachęcić owady zapylające do zamieszkania na opracowywanym obszarze. Do owadów zapylających należą m.in. trzmiele, murarka ogrodowa, motyle.

Domki dla owadów należy zamocować na drewnianym pału zakotwiczonym stabilnie w gruncie i zabezpieczonym przed przegnicciem. Wysokość słupa od 130 cm

Wykonanie domków dla owadów nie ma wytycznych, ani kryteria. Najczęściej zajmują się tym pasjonaci. Różnorodność form, kształtów i wielkości jest spora.

Fot. Nr 1 (źródło: www.ogrodowisko.pl)

	5.	ROZPOWSZECHNIANIE ŚWIADOMOŚCI EKOLOGICZNEJ WŚRÓD SPOŁECZNOŚCI MIEJSKIEJ W ZAKRESIE PLANOWANYCH TERENÓW ZIELENI
--	----	--

	5.1.	TABLICE INFORMACYJNE
--	------	----------------------

Mając na uwadze jak bardzo istotnym elementem w całym procesie przywrócenia do życia w Ząbkowicach Śląskich są jego mieszkańcy, koncepcja przewiduje montaż dwóch tablic informacyjnych. Tablice te miałyby zawierać informacje dotyczące roślin i zwierząt występujących na danym obszarze, o ich współzależności oraz o tym jak bardzo rośliny i zwierzęta odgrywają ważną rolę w życiu człowieka.

V.	SPIS LITERATURY	
-----------	------------------------	--

1. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego dla Miasta Ząbkowice Śląskie (Uchwała Nr LI/105/2013 Rady Miejskiej Ząbkowic Śląskich z dn. 30 grudnia 2013 r. Dz. U. Woj. Dolnośląskiego poz. 404 z dnia 29 stycznia 2014 r.)
2. Ustawa z dn. 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2013 poz. 1232).
3. ROZPORZĄDZENIE MINISTRA INFRASTRUKTURY z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie.
4. USTAWA z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2015 poz. 199)
5. USTAWA z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 Nr 92 poz. 880)
6. dr Jacek Marcinkowski KATALOG BYLIN, wyd. Agencja Promocji Zieleni Sp. z o.o.
7. Praca zbiorowa KATALOG ROŚLIN (drzewa, krzewy, byliny), wyd. Agencja Promocji Zieleni Sp. z o.o.
8. Anna Karczewska OCHRONA I REKULTYWACJA TERENÓW ZDEGRADOWANYCH, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu
9. Krzysztof Rostański, Krzysztof Marek Rostański ATLAS I KLUCZ, DRZEWA I KRZEWY, wyd. Kubajak
10. Allen J. Coombes KOLEKCJONER DRZEWA, wyd. Wydawnictwo Wiedza i Życie
11. Progeo Sp. z o.o. OPRACOWANIE - PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY ZĄBKOWICE ŚLĄSKIE NA LATA 2016-2020
12. Zakład Ochrony Środowiska Decybel – OPRACOWANIE EKOFIZJOGRAFICZNE DLA MIASTA ZĄBKOWICE ŚLĄSKIE / luty 2007 r.
13. <http://ptaki.info>
14. <http://otop.org.pl/>

ZAŁĄCZNIKI:

1. INWENTARYZACJA TERENU – SKALA 1:250
2. ANALIZA STANU ISTNIEJĄCEGO ORAZ DZIAŁAŃ Z NIEJ WYNIKAJĄCYCH – SKALA 1:250
3. KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENU – SKALA 1:250
4. KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENU – DOBÓR ROŚLIN - SKALA 1:250